

Sammanfattning

Sedan 2007 gäller producentansvar för alla produkter som innehåller radioaktiva ämnen. Producentansvaret regleras i två olika författningar. Förordning (2005:209) om producentansvar för elektriska och elektroniska produkter (WEEE-förordningen) gäller för elektriska och elektroniska produkter som innehåller strålkälla. Förordning (2007:193) för producentansvar för vissa radioaktiva produkter och herrelösa strålkällor (RP-förordningen) gäller för övrigt radioaktivt avfall från icke-kärnteknisk verksamhet. Därutöver framgår av 13 § strålskyddslagen (1988:220) att den som innehar en strålkälla är ansvarig för att den tas omhand när den blir avfall. Innehav och hantering av strålkällor är verksamhet med strålning enligt strålskyddslagen och i regel tillståndspliktig verksamhet.

Systemet med uteslutande producentansvar som lösning på ett strålsäkert omhändertagande av radioaktivt avfall är ifrågasatt av marknadsaktörerna. Även Strålsäkerhetsmyndigheten, SSM, ser svårigheter i tillämpningen och efterlyste en översyn av producentansvaret i den nationella planen för allt radioaktivt avfall (SSM rapport 2009:29).

Producentansvar innebär dels ett ansvar för det fysiska omhändertagandet av avfall som produkterna genererar och dels ett ekonomiskt ansvar att säkerställa att det finns medel för att finansiera omhändertagandet. Genom WEEE-förordningen samlas de stora produktgrupperna som innehåller strålkällor in, det vill säga joniserande brandvarnare och rökdetektorer. Dessutom ingår vissa andra produkter med strålkällor från bland annat medicinskt-teknisk utrustning. Brandvarnare ses som hushållsavfall och samlas in utan ersättning genom kollektiva insamlingssystem som skapats av El-Kretsen och Sveriges kommuner på återvinningscentraler. Som producent finns det även möjlighet att ansluta sig till en kollektiv finansieringsgaranti. Övriga produkter med strålkällor, som inte betraktas som hushållsavfall, ska lämnas direkt till producenten som kan ta ut en ersättning vid omhändertagandetillfället. Det finns vissa problem kring insamlingen av rökdetektorer då dessa i viss utsträckning felaktigt lämnas in som brandvarnare. Några övriga problem har inte identifierats angående tillämpningen av WEEE-förordningen på produkter som innehåller radioaktiva ämnen.

RP-förordningen har i praktiken tillämpats i en synnerligen liten omfattning och något fungerande system enligt vad förordningen föreskriver om har inte realiserats. Producentansvaret gäller för alla produkter som inte omfattas av WEEE, även sådana med låg radioaktivitet som normalt kan undantas från strålskyddslagens bestämmelser och som kan omhändertas som icke radio-

aktivt avfall. Producenten tillskrivs en skyldighet att ersättningsfritt ta hand om strålkällor denne har sålt, samt ta del i omhändertagandet av herrelösa strålkällor. Branschgemensamma, eller kollektiva, lösningar har inte varit möjliga att skapa mot bakgrund av att de strålkällor som säljs väsentligen skiljer sig åt med avseende på bland annat nuklidinnehåll, aktivitet, användningsområde och form. Många producenter klarar inte av att leva upp till den ekonomiska delen av producentansvaret då det är svårt att förutsäga kostnaden för omhändertagandet av strålkällor som ska användas i upp till 30 år. Dessa producenter tecknar därför idag avtal med sina kunder kring omhändertagandet av avfallet för att undvika framtida höga kostnader den dag en strålkälla returneras.

Att kollektiva system inte etablerats ger implikationer på tillämpningen av reglerna om herrelösa strålkällor i RP-förordningen. RP-förordningens bestämmelser om att myndigheten ska lämna en strålkälla till producenten för omhändertagande tillämpas inte, ej heller reglerna om att producenterna ska ta del i finansieringen av omhändertagandet. Ett system med statliga medel som finansierar omhändertagandet finns istället etablerat, då SSM disponerar anslagspost 2 under Naturvårdsverkets anslag 1:4 för sanering och återställning av förorenade områden. SSM:s hantering av de ärenden som rör herrelösa strålkällor finansieras över myndighetens förvaltningsanslag.

SSM har föreskrifträtt enligt RP-förordningen, men har inte utfärdat några föreskrifter på området.

Förslag till åtgärder

Utifrån de brister som har identifierats i regelverket för producentansvar för radioaktiva produkter är SSM:s bedömning att RP-förordningen bör tas bort. Det innebär en återgång till det tidigare ansvaret för innehavaren att säkerställa omhändertagande av det radioaktiva avfallet. Det kan noteras att detta ansvar redan finns enligt 13 § strålskyddslagen. SSM:s ansvar i hanteringen av radioaktiva strålkällor behöver dock tydliggöras för vissa områden.

SSM föreslår att:

- *Regeringen* tar initiativ till en förändring som innebär att RP-förordningen utgår.
- *Regeringen* tar initiativ till en förändring i strålskyddsförordningen som tydliggör SSM:s mandat för reglering i frågor som rör herrelösa strålkällor, enligt författningsförslag nedan.
- *Regeringen* tar initiativ till förändring i SSM:s instruktion som tydliggör myndighetens uppgifter kring finansieringen av omhändertagandet av herrelösa strålkällor, enligt författningsförslag nedan.

- *Regeringen* säkerställer en fortsatt nationell finansiering för omhändertagande av herrelösa strålkällor, åtminstone i nivå med nuvarande medelstillelning över saneringsanslagets anslagspost 2.
- *Regeringen* beaktar SSM:s förslag i regeringsuppdraget om införande av direktiv 2011/70/Euratom från den 19 juli 2011 om inrättandet av ett gemenskapsramverk för ansvarsfull och säker hantering av använt kärnbränsle och radioaktivt avfall, i svensk lagstiftning, att uppdraga till SSM att upprätthålla en nationell plan för allt radioaktivt avfall enligt direktivets artikel 12.

Vidare avser SSM att:

- Med stöd av 13 § strålskyddslagen utveckla föreskrifter för säkerställande av finansiering för omhändertagande av HASS-strålkällor.
- Säkerställa att det vid tillståndshavares förändring av innehav av strålkällor anges hur strålkällan ska tas omhand.
- Som en tillsynsinsats, begära in uppgifter från verksamheter som har tillstånd för handel med strålkällor, så kallade handelstillstånd att lämna uppgifter om hur strålkällor som returneras omhändertas.
- Utveckla myndighetens rutiner för hantering av herrelösa strålkällor samt tydliggöra systemet för att återta kontrollen över herrelösa strålkällor och hur dessa ska hanteras genom att uppdatera den nationella planen för allt radioaktivt avfall.
- Inom ramen för genomförandet av åtgärdsförslag sex i den nationella planen för allt radioaktivt avfall (SSM rapport 2009:29) om insamlingskampanjer, prioritera information till företag som hanterar rökdetektorer angående omhändertagandet av uttjänta rökdetektorer.

De föreslagna åtgärderna innebär såväl en tydligare reglering av omhändertagandet av strålkällor som en regelförenkling för de företag som berörs. Vidare bedömer SSM att förutsättningarna att bedriva en effektiv myndighetsutövning förstärks samtidigt som strålsäkerheten kan upprätthållas.

Författningsförslag

Förslag till
förrordning om ändring i strålskyddsförordningen (1988:293)

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

1 a §

Med herrelös strålkälla avses en strålkälla vars aktivitetsnivå vid den tidpunkt då den upptäcks överstiger

en nivå för vilken undantag från strålskyddslagen (1988:220) medges enligt 2 § första stycket 1 i denna förordning som inte omfattas av myndigheternas kontroll därför att den aldrig omfattats av kontrollen eller därför att den har övergivits, förlorats, flyttats från känd plats, stulits eller överlåtits till en ny innehavare utan föreskriven anmälan till Strålsäkerhetsmyndigheten eller utan att mottagaren har underrättats.

8 §

Strålsäkerhetsmyndigheten får meddela föreskrifter om radioaktivt material m.m. enligt 13 och 14 §§ strålskyddslagen (1988:220).

Strålsäkerhetsmyndigheten får meddela föreskrifter om radioaktivt material, herrelösa strålkällor m.m. enligt 13 och 14 §§ strålskyddslagen (1988:220).

Förslag till

förordning om ändring i förordning (2008:452) med instruktion för Strålsäkerhetsmyndigheten

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

12 §

Strålsäkerhetsmyndigheten ska utföra de uppgifter och beakta de principer som ankommer på behörig myndighet och som föreskrivs i rådets direktiv 2003/122/Euratom av den 22 december 2003 om kontroll av slutna radioaktiva strålkällor med hög aktivitet och herrelösa strålkällor samt i Internationella atomenergiorganets uppförandekod (Code of Conduct on the Safety and Security of Radioactive Sources, IAEA/CODEOC/2004).

Strålsäkerhetsmyndigheten ansvarar för att administrera tillgängliga medel för omhändertagande av herrelösa strålkällor och visst historiskt avfall från icke kärnteknisk verksamhet.